

Основним завданням департаменту стало відновлення, підтримка та будівництво промисловості як однієї з підвалин незалежності держави.

Таким чином у період перебування при владі Директорії УНР характеризувався прагненням влади налагодити державну систему охорони інтелектуальної власності, однак в умовах постійної війни, втрати територій, фінансових ресурсів, та політичної підтримки – спроби реформування були мало результативними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скоропадський Спогади за ред. Пеленського. – К., 1995.;
2. Жуковський А. Нарис історії України / Жуковський А., Субтельний О. – [ред. Я. Грицак, О. Романів]. – Львів., 1991.
3. Федорчук А.М. На шляху до українського патенту. – К, 2008. – 50 с.;
4. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. – К., 1993.;
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, – Ф. 9, – Оп. 1, – Спр. 217.;
6. Довгань Г.В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01. / Довгань Галина Василівна. – Львів, 2008. – 222 с.;
7. Яневський Д. Політичні системи України 1917 – 1920 років: спроби творення і причини поразки. – К., 2003.

Корновенко С.В.

д.і.н., професор кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

ПІДХОДИ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ ДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ» ТА «ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ»

Наука як визначальний атрибут сучасної людської цивілізації – це система знань, що має сталі традиції, нараховує не одне століття історичного розвитку. Водночас це не статична, а динамічна система, що відображає загальні тенденції поступку людської думки. В її структурі, відповідно до потреб життєдіяльності людської цивілізації, постійно формуються нові об'єкти вивчення. Одним із таких відносно «молодих» є інтелектуальна власність. Власне саме поняття «інтелектуальна власність» статусу термінологічно стало у науковому, правовому обігу набуло з другої половини ХХ ст. Хоча явища, процеси соціокультурного життя, на позначення яких воно вживається, відомі та мали місце фактично від початку людської історії та цивілізації. Незважаючи на термінологічну сталість поняття «інтелектуальна власність», у правовій науці воно є об'єктом постійного та тривалого вивчення, осмислення, дискусій. Пов'язано це з багатьма факторами. Одними із таких, на нашу думку, є: багатогранність інтелектуальної власності як соціокультурного явища, що ускладнює однозначність його тлумачення;

відсутність закріплення цього поняття на законодавчому рівні.

Вищенаведене, на наше переконання, з одного боку, свідчить про феноменальну унікальність інтелектуальної власності, яку складно вкласти у «прокрустове ложе» однієї дефініції. З іншого – плюралізм думок стосовно визначення поняття «інтелектуальна власність» призводить до певних науково-теоретичних, практичних непорозумінь, колізій. Зокрема, ускладнюється застосування поняття «інтелектуальна власність» на практиці, під час судових процесів тощо.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній правовій науці неодноразово порушувалися питання доречності/недоречності, доцільності/недоцільності перебування у науковому обігу понять «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». Ця проблема є актуальною, має не лише наукове, а і практичне значення. З огляду на це автор статті ставить за мету розкрити основні підходи сучасної правової науки до її вирішення.

Плюралізм думок науковців щодо сутності поняття «інтелектуальна власність» детерміну-

Актуальні проблеми інтелектуальної власності

вав точку зору, відповідно до якої немає достатньо підстав застосовувати поняття «інтелектуальна власність», неможливо регламентувати у межах власності відносини щодо створення, охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності. Така позиція відображена у напрацюваннях А. Венгерова, В. Дозорцева, О. Городова, В. Жукова, І. Зеніна, Г. Смирнова [1 – 6], О. Святоцького, В. Литвина, С. Довгого та інших фахівців. Своє бачення вони обґрунтовують тим, що права власності на матеріальні об'єкти та права на результати інтелектуальної творчої діяльності – різні. Адже результати інтелектуальної творчої діяльності – не матеріальні, а духовні блага. У зв'язку з цим, зауважує, зокрема, О. Городов, «права на об'єкти творчої діяльності не можуть бути точно описані класичною тріадою повноважень, що є змістом речового права власності» [3, 3]. Є. Суханов, поділяючи думки своїх колег, вважає, що застосування терміну «інтелектуальна власність» щодо продуктів інтелектуальної творчої діяльності та прирівняних до них засобів індивідуалізації – «результат недорозуміння» [7, 94].

У такому контексті, наприклад, В. Дозорцев рекомендує застосовувати такі поняття, як «виключні права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації», «інтелектуальне право» [8, 56] замість поняття «інтелектуальна власність». Свою пропозицію дослідник обґрунтував тим, що, «інтелектуальна власність» відображає лише спільність політичних та економічних функцій цієї категорії з відповідними функціями права власності на нематеріальні речі, однак юридична термінологія представляє собою лише літературний образ, жодною мірою не відображає реальний правовий зміст» [9, 234 – 235].

Натомість Л. Гальперін та Л. Михайлова, В. Рассудовський [10 – 11], Д. Боброва, О. Підпригора, О. Дзера та інші знавці інтелектуальної власності вважають, що термін «інтелектуальна власність» чітко відображає зміст цього поняття, котре можливо виразити через тріаду права власності: володіння – розпорядження – користування. Наприклад, Л. Гальперін та Л. Михайлова зауважили, що «власнику інтелектуального продукту належать право володіння, розпорядження, користування» [10, 40]. У цьому вони були солідарні з думками П. Розенберга, який, досліджуючи у 1970-х – 1980-х роках патентне право США, стверджував, що під «інте-

лектуальною власністю» слід розуміти специфічні нематеріальні об'єкти права власності, що потребують особливого регулювання [12, 42]. Д. Боброва, О. Підпригора, О. Дзера розглядають права на результати інтелектуальної діяльності як право власності. Так, О. Підпригора є активним прихильником пропрієтарної концепції інтелектуальної власності. Дослідниця інститут інтелектуальної власності трактує як сукупність правових норм, що регулюють право інтелектуальної власності на результати творчої діяльності особистості [13, 63]. На її переконання, «інтелектуальна власність» «набула, так би мовити, прав громадянства в усьому світі», визнана вона і в Україні [14, 9].

Своєрідну альтернативу вищенаведеним двом підходам представляє позиція М. Богуславського, О. Сергєєва, С. Чернишева та їхніх колег. Так, М. Богуславський загалом визнає поняття «інтелектуальна власність», не заперечує проти його уживання у науковому обігу. Водночас він звертає увагу на те, що воно «має збірне та умовне значення. Конкретне регулювання відносин, що виникають у зв'язку зі створенням, використанням та охороною творів науки, літератури, мистецтва та інших результатів інтелектуальної діяльності, у більшості країн світу відбувається не законодавством про власність, а патентним законодавством, законами про авторське право, про товарні знаки» [15, 255].

На думку С. Чернишевої, не можна ототожнювати виключні права автора та інтелектуальну власність. Водночас варто наголошувати на тому, що право інтелектуальної власності є виключним [16].

О. Сергєєв, розмірковуючи над питанням права інтелектуальної власності, зауважив, що «живучість терміну «інтелектуальна власність», попри всю його неточність, краще за все доводить вдалість такої назви для сукупності виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, що виникає в їх творців та правоволодільців» [17, 4].

Таким чином, у сучасній правовій науці чітко окреслилося три основні підходи щодо доречності/недоречності, доцільності/недоцільності уживання у науковому обігу понять «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». Прихильники першого наполягають на недоречності та недоцільності уживання поняття «інтелектуальна власність», другого –

на тому, що вживання поняття «інтелектуальна власність» є вмотивованим, третього – вважають за необхідне, вживаючи поняття «інтелектуальна власність», уточнювати його природу. У такий спосіб є достатньо підстав констатувати, що у науковому обігу «право інтелектуальної власності» та «інтелектуальну власність» розглядаються лише з позиції права, юриспруденції. У зв'язку з цим ускладнене чітке розмежування зазначених понять.

Не заперечуючи загалом проти такої методологічної основи, дозволимо собі запропонувати власне бачення ситуації, що склалася із уживанням у науковому обігу понять «інтелектуальна власність», «право інтелектуальної власності». Ми вважаємо за доцільне та за доречне уживання обох понять. Відмова від уживання зазначених понять може мати серйозні негативні наслідки. Наприклад, стане неможливим офіційне визнання соціального значення результатів інтелектуальної діяльності, засобів індивідуалізації, а також комерційних й інших інтересів їх творців та правоволодільців. По-друге, унеможливиться визнання правового статусу інтелігенції. По-третє, не відповідатиме сучасним вимогам ставлення держави та права до інтелектуальної творчої діяльності та її результатів. По-четверте, залишаться розрізненими соціокультурні, правові, економічні явища, пов'язані з інтелектуальною творчою діяльністю.

На нашу думку, потрібно розширити розуміння поняття «інтелектуальна власність», вийшовши за межі її трактування лише як економіко-правової категорії. За сучасних умов розвитку інтелектуальної власності відбулося нагромадження кількісних показників, що дозволяють говорити про формування нових граней інтелектуальної власності, про її трансформацію у якісно нове явище. Так, наприклад, еволюція «інтелектуальної власності» наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в Україні зумовила її якісну зміну. Це виявилось у тому, що «інтелектуальна власність» впевнено увійшла в освітній та науковий простір нашої держави. Створено розгалужену систему підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності, започатковано викладання цієї дисципліни у бакалавраті, магістратурі тощо. «Інтелектуальна власність» стала об'єктом самостійного наукового осмислення, сформувався як самодостатня специфічна наукова категорія, що має внутрішні напрями наукових пошуків [18]. Тому є всі підстави розширити спектр розу-

міння такого багатовимірного явища, яким є інтелектуальна власність. Окрім того, що вона є категорією права, економіки, вона ще є і категорією науки, освіти. У контексті багатоаспектності інтелектуальної власності варто погодитися з думкою Г. Черевка про те, що, психологи її вивчають як результат розумової праці, фахівці з евристики розкривають закономірності створення новацій, соціологи встановлюють взаємозв'язок між розвитком творчої діяльності та соціальним і науковим прогресом, економісти досліджують інтелектуальну власність у контексті підвищення ефективності виробництва, правознавці – як об'єкт права тощо [19, 24 – 25].

Такий підхід, на нашу думку, наближує нас до того, щоб інтелектуальну власність, подібно до думки, розуміти як планетарне явище соціокультурного характеру, властиве високоорганізованій індивідуальності, що є результатом її інтелектуальної творчої діяльності.

Отже, обидва ці поняття мають право на існування, уживання у науковому обігу. На наше глибоке переконання, вони співвідносяться між собою як загальне та конкретне. «Інтелектуальна власність – планетарне явище соціокультурного характеру, властиве високоорганізованій індивідуальності, що є результатом її інтелектуальної творчої діяльності». «Право інтелектуальної власності» – це юридична форма існування інтелектуальної власності як планетарного явища соціокультурного характеру, властивого високоорганізованій індивідуальності, що є результатом її інтелектуальної творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгеров А. Правовой узел современности / А. Венгеров // *Общественная наука и современность*. – 1992. – № 4. – С. 23 – 33.
2. Дозорцев В. На рынке идей / В. Дозорцев // *Закон*. – 1993. – № 4. – С. 38 – 41.
3. Городов О. «Собственность» и «интеллектуальная собственность» / О. Городов // *Интеллектуальная собственность*. – 1994. – № 9 – 10. – С. 3 – 9.
4. Жуков В. Гражданское законодательство и институт интеллектуальной собственности / В. Жуков // *Вопросы изобретательства*. – 1998. – № 8. – С. 9 – 14.
5. Зенин И. Рынок и право интеллектуальной собственности в СССР / И. Зенин // *Вопросы изобретательства*. – 1991. – № 3. – С. 21 – 25.
6. Смирнов Г. Тесно под одной крышей / Г. Смирнов // *Вопросы изобретательства*. – 1991. – № 1. – С. 45 – 48.
7. Суханов Е. Объекты

Актуальні проблеми інтелектуальної власності

права собственности / Е. Суханов // Закон. – 1995. – № 4. – С. 94 – 98.; 8. Дозорцев В. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: Сборник статей / В. Дозорцев. – М., 2003. – 416 с.; 9. Дозорцев В. Принципиальные черты права собственности в Гражданском кодексе России. Проблемы. Теория. Практика / В. Дозорцев. – М., 1998. – 480 с.; 10. Гальперин Л. Интеллектуальная собственность: сущность и правовая природа / Л. Гальперин, Л. Михайлова // Советское государство и право. – 1991. – № 12. – С. 37 – 42.; 11. Рассудовский В. Проблемы правового регулирования инновационной деятельности в условиях рыночной экономики / В. Рассудовский // Государство и право. – 1994. – № 3. – С. 60 – 69.; 12. Розенберг П. Основы патентного права США / П. Розенберг. – М., 1979. – 462 с.; 13. Підпригора О. Проблеми кодифікації законодавства про інтелектуальну власність / О. Підпригора // Українське право. – 1997. число 1. – С.

61 – 80; 14. Підпригора О. Законодавство України про інтелектуальну власність / О. Підпригора. – Х.: Фірма «Консум», 1997. – 192 с.; 15. Богуславский М. Международное частное право / М. Богуславский. – М., 2000. – 341 с.; 16. Чернышева С. Формирование правовой доктрины об интеллектуальной собственности в условиях становления рыночных отношений в России // Интеллектуальная собственность: современные правовые проблемы: проблемно-тематический сборник / Отв. ред. С. Чернышева. – М., 1998. – С. 8 – 31.; 17. Сергеев А. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации / А. Сергеев. – М., 1996. – 704 с.; 18. Дет. див. Корновенко С. Інтелектуальна власність: нові грані явища / С. Корновенко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 2. – 2012. – С. 88 – 94.; 19. Черевко Г. Інтелектуальна власність: Навчальний посібник / Г. Черевко. – К.: Знання, 2008. – 412 с.

Кульбашна О.А.

старший викладач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін ННІ економіки і права Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

ПРАВОВІДНОСИНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗІ СТВОРЕННЯ СЛУЖБОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Питання взаємин роботодавця із працівником щодо права на об'єкт інтелектуальної власності, створений працівником при виконанні трудових обов'язків, стає все більш актуальним в умовах розвитку економіки країни на засадах ринкових відносин. Відомо, що значна частка об'єктів інтелектуальної власності створюється при виконанні трудових обов'язків на підприємствах, в установах, організаціях, що надалі впроваджують їх у життя. Регламентация авторських прав на такі твори має свої особливості: з одного боку, право творця є непорушним і охороняється низкою як міжнародних, так і національних нормативних актів, з іншого боку – не можна залишити поза увагою трудові відносини автора і роботодавця. Проблеми врегулювання відносин між творцем та його працедавцем найменш урегульовані Цивільним кодексом, взагалі залишені поза увагою Кодексом законів про працю України, по-різному регламентуються спеціальними нормативно-правовими актами. Ця вада торкається усіх елементів правовідносин щодо службових об'єктів права інтелектуальної власності.

В Цивільному кодексі України (далі – ЦК) відносинам, що виникають у зв'язку з набуттям та здійсненням права інтелектуальної власності на службові об'єкти, присвячена лише одна 429 стаття [1]. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» містить групу статей, що стосуються службового винаходу [2], та є декілька норм Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо службових творів [3]. Трудове законодавство взагалі не містить положень, які стосуються службового об'єкта. Проблема потребує комплексного правового регулювання. Це пояснюється тим, що інтелектуальна, творча діяльність є специфічною, тому вирізняється від загальних трудових відносин. Через певні особливості трудовим договором неможливо наперед покласти на працівника обов'язок створення конкретного об'єкта інтелектуальної власності. Проте, перенесення регулювання виключно в цивільно-правову площину є також недоцільним, адже тим самим творець буде позбавлений тих гарантій у сфері забезпечення права на працю, які належать йому за тру-